

Sarjakuvakeskustelun diskurssianalyttinen läpivalaisu

Ralf Kauranen, Seriedebatt i 1950-talets Finland. En studie om barndom, media och reglering. Åbo Akademi University Press, Åbo 2008. 445 s. ISBN 978-951-765-414-2

Taidehistoria tuntee lukuisia maa-lauksia, jotka esittävät lukevaa naista. Aiheen suosiota on selitetty sillä, että lukemisessa on jotakin kiehtovaa ja vaarallista. Luke-minen merkitsee oppimista mutta myös mahdollisuutta liikkua toisessa, ulkopuoliselle salaperäisessä maailmassa. Ralf Kaurasen kirjan *Seriedebatt i 1950-talets Finland* mustavalkoisessa kansikuvassa on kaksi talvitakkiin pukeutunutta poikaa. He ovat riisuneet lakkinsa pyöreälle pöydälle, jonka ääressä he istuvat sarjakuvien lukemiseen syventyneinä. Kaurasen tarkastele-massa yhteiskunnallisessa keskus-telussa tällaiset sarjakuvia lukevat tai ”katselevat” lapset ja nuoret ovat herättäneet uteliaisuutta ja huolta siitä, mitä nämä sarjakuvi-en maailmassa kohtaavat ja miten sarjakuvat heihin vaikuttavat.

Kauranen tutkii kirjassaan, mi-ten sarjakuvajulkisuus, lapsuus ja sen varjeleminen on käsitetty Suomessa 1950-luvulla käydyssä ja reilut kymmenen vuotta kes-täneessä sarjakuvakeskustelussa. Kauranen lähestyy ilmiötä nykyi-syyden historian näkökulmasta. Sen sijaan, että tutkimus tarkaste-lisi sarjakuvakeskustelujen histori-aa pitkällä aikavälillä, se keskittyy analysoimaan tarkasti 1950-luvul-

la käytyä keskustelua. Tutkimuk-sen lähtökohtana on, että tämän tarkastelu auttaa ymmärtämään myös myöhemmin lasten media-suhteesta käytyjä keskusteluita. Val-littu vuosikymmen oli Suomessa paitsi sarjakuvien levikkien kasva-misen myös sarjakuvakeskustelun kiihkeintä aikaa.

Kirja alkaa luvuilla, jotka avaa-vat lukijalle tutkimuksen teoreet-tiset ja menetelmälliset välineet. Kirjan toinen luku rakentaa tut-kimuksen teoreettisen lähestymis-tavan. Kauranen paikantaa tut-kimuksensa konstruktivistiseen lapsuudentutkimukseen. Tämän jälkeen hän käy keskustelua mo-raalipaniikkiin, moraalissääntelyyn ja hallinnan analyysiin liit-tyvän kirjallisuuden kanssa em-piirinen tutkimuskohde mukana pysyen. Näkyvään osaan nousevat etenkin Michel Foucault'n ja Mit-chell Deanin tekstit. Suorat lainaukset kiteyttävät hyvin hallinnan analyysin ajatuksia ja elävöittävät tekstiä. Kirjoittajan lukeneisuus käy ilmi paitsi laajassa kirjallisuu-den tuntemuksessa myös selkeässä tavassa keskusteluttaa eri näkökul-mia keskenään.

Kolmas luku tutustuttaa luki-jan suomalaisen sarjakuvajulki-suuden historiaan. Tämän jälkeen kirjoittaja esittelee laajan aineis-

tonsa, joka sisältää lehtikirjoituk-sia kuvineen. Tutkija ei ole tyy-tynyt tarkastelemaan pelkästään mediajulkisuudessa ilmaistuja nä-kemyksiä, vaan on kaivanut arkis-tojen kätköistä aineistoksi myös sarjakuvia koskevia asiakirjoja. Kirjan kolmas luku kuvaa myös diskurssianalyttiset välineet, joi-den avulla Kauranen on sarjaku-vakeskustelua analysoinut. Varsi-nainen analyysi tapahtuu luvuissa 5–9. Näissä lukija pääsee sukelta-maan sarjakuvakeskustelujen vä-rikkääseen maailmaan.

Kirjan viides luku analysoi ta-poja, joilla sarjakuvajulkisuus ra-kentuu siitä käydyssä keskustelusa. Sarjakuvat näyttävät vaaral-lisina tai ”likana”, kuten Kauranen Mary Douglasia lainaten toteaa. Keskustelussa esiintyy huolta sii-tä, että sarjakuvia on väärässä pai-kassa eli siellä, missä lapsi on va-paa kodin kontrollista. Sarjakuvat näyttävät uhkaavimpina sellai-sissa julkisissa tiloissa, joissa lapsi on sekä kodin että koulun var-jelun ulkopuolella. Tällaisia ovat esimerkiksi odotustilat ja junat. Sarjakuvien julkaisijat näyttävät kasvatusvastuutaan pakenevi-na toimijoina, jotka tavoittelevat taloudellista voittoa lasten hyvin-voinnin kustannuksella. Sarjaku-vien vaarallisuutta korostetaan

rinnastamalla ne jopa päihteisiin. Sarjakuvien vaarallisuuden takana piilee se, että niiden ”katsominen” näyttäytyy uhkana lasten ja nuorten lukutaidolle ja kielelliselle osaamiselle. Sarjakuvia on kuitenkin mainostettu myös myönteisenä tapana houkutella lapsia kirjallisen kulttuurin maailmaan. Lisäksi sarjakuvien vaarallisuutta rakentavat keskustelut niiden aatteellisista tai poliittisista tarkoituseristä, siveellisyydestä, epärealistisuudesta ja toisaalta niiden liian realistisista väkivaltakevauksista.

Kuudes luku keskittyy lapsille ja nuorille sarjakuvien lukijana rakentuviin subjektiasemiin. Keskustelujen lapset ja nuoret rakentuvat yleisimmin yhtenäisenä, erityistä elämänvaihetta elävänä ryhmänä, jonka suhde sarjakuviin ei sisällä yksilöllisiä tai muita eroja. Yhtenäisyys tulee kuitenkin myös kyseenalaistetuksi. Sukupuoli on yksi asia, jolla lasten ja nuorten välille rakennetaan eroja. Kuten jo kirjan kansikuva vihjaa, sarjakuvien lukeminen hahmottuu keskustelussa enemmän poika- kuin tyttötapaisena toimintana. Keskustelussa puhutaan myös ”sarjakuvaiästä”, jonka käsitetään muodostavan oman ajanjaksonsa lapsen elämässä. Hiukan yllättävää on, että luokkaerot eivät nouse selvästi esille. Teoksen mielenkiintoisimpiin havaintoihin lukeutuu se, että 1950-luvun sarjakuvakeskusteluissa lapsi rakentuu paitsi toiminnan kohteena myös osaavana ja aktiivisena toimijana. Lapsudentutkimuksessa jälkimmäiseen näkökulmaan on havahduttu vasta 1990-luvulta alkaen.

Kirjan seitsemännessä luvussa

Kauranen siirtyy julkisista keskusteluista lastensuojelujärjestöjen asiakirjojen analyysiin. Asiakirjoissa sarjakuvat hahmottuvat ”nuorisomme” kasvattamisen vihollisena. Sarjakuvien sisältämät raakudet yhdistetään esimerkiksi alakäisten tekemiin henkirikoksiin. Asiakirjat tuovat esiin myös käytäntöjä, joilla sarjakuva-ongelmaa on pyritty hallitsemaan. Näistä näkyvimpiin kuuluu Parasta Lapsille r.y.:n järjestämä ”Piirrettyä julmuutta”-näyttely ja näkymättömiin puolestaan Mannerheimin Lastensuojeluliiton tekemä selvitystyö. Kirjan kahdeksas luku keskittyy siihen, miten keskustelua on käyty valtiolisessa politiikassa. Tässä yhteydessä sarjakuvaongelma näyttäytyy vahvasti lainsäädännöllisenä kysymyksenä. Kauranen toteaa, että valtiovallan kiinnostus sarjakuvakysymykseen hiipui vuonna 1962, kun asiaa selvittämään asetettu komitea totesi, että asia ei vaadi lainsäädännöllisiä toimenpiteitä.

Kirjan yhdeksännessä luvussa Kauranen analysoi vielä tarkemmin erilaisia keinoja ja rationaalisuuksia, joilla sarjakuvaongelmaa on lasten ja nuorten sekä yhteisen hyvän nimissä esitetty ratkaistavaksi. Esille tulee muun muassa se, mitä vastuita viranomaisille, sarjakuvakustantajille, koululle, kirjastoille ja perheelle on osoitettu. Sarjakuvaongelman ratkaisemisen haasteellisuutta kuvaa, että mahdollisten rajoitusten on pelätty lisäävän lasten uteliaisuutta sarjakuvia kohtaan. Hallinnan analyysin lähtökohdista katsottuna mielenkiintoinen havainto on, että sarjakuvien kohdeyleisöä on halut-

tu pakottamisen tai ”tätimäisen moraalisaarnan” sijasta johdatella huomaamattomammin parempiin lukutottumusten pariin.

Kirjan loppuluku on luonteeltaan enemmän analyysilukuja yhteen vetävä kuin tuloksia yleisemmällä tasolla keskusteltava. Kauranen esittää askarruttamaan jäävän kysymyksen: mihin sarjakuvaongelma katosi 1960-luvun alussa? Keskustelu ei johtanut sarjakuvajulkisuutta rajoittaviin toimenpiteisiin. Tekikö keskustelu ehkä tehtävänsä?

Kaurasen kirja purkaa 1950-luvun sarjakuvakeskustelun huolellisesti. Siitä on helppo löytää piirteitä, jotka ovat tuttuja myös myöhemmin lasten ja nuorten mediasuhteesta käydyistä keskusteluista sekä muista keskusteluista, joissa lapset ja perheet on asetettu poliittisen huolen kohteeksi. Lapsuuden ja median suhdetta koskevan keskustelun diskurssianalyttisenä läpivalaisuna kirjalla on paikkansa yhteiskuntatieteellisen lapsuudentutkimuksen keskeisessä lukemisessa. Perusteellisuuden huonona puolena on, että se tekee kirjasta lukijalleen varsin vaativan taivaluksen. Näin siitä huolimatta, että kirjan kieli on selkeää ja kirjoittaja opastaa lukijaa matkan varrella kiitettävästi. Perusteellisuutensa ansiosta kirja on kuitenkin paitsi vaativa myös monitasoinen. Teosta voi hyvillä mielin suositella lapsudentutkimuksesta kiinnostuneiden lisäksi niille, jotka haluavat tietää nykyisyyden historiasta, hallinnan analyysistä ja diskurssianalyysistä.

Janne Autto